

Tien voor 12!

Actie voor vlinders

Tien voor 12!

Actie voor vlinders
2011 – 2020

Aanvraag beneficiëntschap
Nationale Postcodeloterij

Tien voor 12!

Vlinders zijn al jaren de sterkst bedreigde diergroep van ons land. Ondanks de inspanningen die De Vlinderstichting al meer dan vijftientig jaar levert, staan veel dagvlindersoorten op het punt uit ons land te verdwijnen. Daar kan NU nog iets aan gedaan worden. Het is nog net geen vijf, maar wel: **Tien voor 12!**

Door het actieplan **Tien voor 12!** wil De Vlinderstichting ervoor zorgen dat binnen **tien** jaar voor de **12** meest bedreigde soorten minstens **tien** populaties worden veiliggesteld. Dat kan De Vlinderstichting niet alleen: daarvoor is gedurende meerdere jaren de inzet van velen en een aanzienlijk bedrag nodig. Daarom vraagt De Vlinderstichting het beneficiënschap van de Nationale Postcodeloterij aan.

In dit document wordt beschreven wat De Vlinderstichting van plan is met steun van de Postcodeloterij. Voor het te laat is!

Theo Verstrael
directeur De Vlinderstichting

Mensen houden van vlinders

Vlinders. Mooie, fragiele, kwetsbare dieren. Ze vliegen als het warm is en de zon schijnt. Door hun schoonheid en gebondenheid aan goed weer worden mensen blij als ze vlinders zien. Vlinders hebben een boeiende levens-

“... want zonder vlinders kan ik niet.” Ivo de Wijs.

wijze. De gedaanteverwisseling van ei, via rups en pop naar vlinder blijft mysterieus. Vlinders brengen kleur in de natuur en in de stad. Ze zijn zelfs te zien in

je eigen achtertuin en in de bloembak op je balkon. Vlinders geven je een goed gevoel: vlinders zijn gezond. **We willen ze niet missen.**

Vlinders onmisbaar

Maar vlinders zijn er niet alleen om mensen blij te maken. Vlinders bestuiven bloemen en zijn in het voorjaar de belangrijkste voedselbron voor jonge zangvogels. Zonder vlinders zouden veel vogels verdwijnen. In de zomer zouden we erg veel last hebben van andere insecten, want die staan in dat seizoen op het vogelmenu. **We kunnen ze niet missen.**

Zilver en vuur

Een zomerse roeitocht in Noordwest-Overijssel. De fitissen zingen in elk wilgje langs de waterkant en boven het water wemelt het van de libellen. De kleine juffertjes vooral in de buurt van de oever, de grotere helikopters ook midden op het water. Een graslandje ziet dieppaars van het bloeiende moeraskartelblad. Na de boot aan de steiger te hebben gelegd, volg ik het kleine kronkelpaadje. In nog geen vijftig meter tel ik veertien prachtige oranjebruine vlinders. Het zijn zilveren manen, de een nog verser en feller van kleur dan de andere. Dan plots: het summum! Een vers mannetje van de **grote vuurvlinder** komt aangevlogen en gaat nog geen twee meter bij me vandaan zitten drinken. Langzaam gaan zijn vleugels open en weer dicht. De knaloranje kleur is onecht intens als de zon er op schijnt. Ik geniet ervan, wetende dat deze schitterende vlinder nergens anders in de wereld voorkomt.

Vlinders in aanbouw

Ik loop op IJburg in aanbouw. De kranen steken af tegen de blauwe lucht en overal is het geluid van boren, hamers en hei-installaties te horen. Op een braakliggend stukje land staat volop prachtig paarse luzerne. Een tweetal oranje luzernevlinders steekt fel af tegen die paarse kleur. De kleine vuurvlinders vallen minder op dan de forse dagpauwoog, gehakelde aurelia, distelvlinder en atalanta die er nectar vinden op de bloeiende planten. Op het schrale graslandje vliegt zelfs een bruin blauwtje, een soort die op de Rode Lijst Dagvlinders is opgenomen als kwetsbaar, zomaar in een nieuw stukje Amsterdam.

Vlinders graadmeter

Daar waar veel vlinders voorkomen en waar zeldzame vlinders voorkomen gaat het goed met de natuur. Vlinders staan voor intacte natuur. Waar vlinders zijn, zijn veel plantensoorten en bloeiende kruiden te vinden. Er is een grote variatie aan zonnige en schaduwrijke, open en dichte, warme en koele plekjes aanwezig. Hier komen ook veel andere diersoorten voor, van sprinkhanen, kevers en bijen tot muizen, kikkers en vogels. Deze plekken zijn ook belangrijk voor mensen. Ze dragen bij aan het welzijn van zowel individuen als de maatschappij. Maar we zien vlinders nog steeds sterk achteruit gaan en dat betekent dat er nog iets fundamenteel mis is in ons landschap. **We mogen ze niet missen.**

Tien voor 12!

Het is nog niet te laat, maar het is wel tien voor 12! Twaalf soorten dagvlinders staan op het punt om uit Nederland te verdwijnen. Ze komen nog maar op heel weinig plaatsen voor en gaan nog steeds achteruit. Dat kunnen en mogen we niet laten gebeuren. Wij hebben ze aan de rand van uitsterven gebracht, het is onze verantwoordelijkheid het tij te keren. En dat kunnen we ook. De Vlinderstichting neemt hierin het voortouw. Het is weliswaar tien voor 12, maar nog niet te laat. Actie voor vlinders is noodzakelijk: NU! **Zo gaan we ze niet missen.**

Actie voor vlinders is noodzakelijk. NU!

***“De vlinderdiversiteit staat onder grote druk.
Als er niets gedaan wordt, zijn we over tien
jaar twaalf vlindersoorten kwijt!”
Theo Verstrael, directeur De Vlinderstichting***

De Vlinderstichting

**Vlinders en libellen zijn een onlosmakelijk onderdeel van de natuur.
Daarom moeten ze overal waar ze thuishoren ook daadwerkelijk te
vinden zijn (missie De Vlinderstichting).**

De Vlinderstichting is vanaf 1983 aan het werk met haar missie om vlinders te beschermen. Dat gebeurt op allerlei manieren, van bekendmaken, adviseren en onderzoeken tot initiatieven nemen en daadwerkelijke uitvoering ‘met zaag en zeis’. De Vlinderstichting weet zich daarin actief gesteund door duizenden vrijwilligers. Beheerders worden voorgelicht over de manieren waarop ze rekening kunnen houden met kwetsbare dagvlinders. Tegelijkertijd werken we aan nog meer aandacht voor vlinderbescherming, bijvoorbeeld door levende rupsen, poppen en eitjes voor basisscholen te kweken en door aandacht voor vlinders in de tuin. Dat werkt, want vlinders zijn goed in beeld. Toch zijn er nog steeds veel soorten die achteruitgaan en dringend hulp nodig hebben.

Beautiful!

*De buitenlandse gasten wilden graag genieten van de vlinders in Nederland. Waar ga je dan naar toe? In Zuid-Engeland hebben ze zelf zoveel mooie vlindergebieden en bijna alle soorten die we hier hebben, komen daar in grotere aantallen voor. Maar zulke prachtige duinen als wij hebben, zoek je daar tevergeefs. Dus om tien uur wandelen we bij Egmond de duinen in. Nog geen vijf minuten later roept Andrew verrukt: “Look there: that must be the Niobe Fritillary!” En jawel hoor, op een pol akkerdistel langs de kant van het pad zitten twee **duinparelmoervlinders** te drinken. Die kennen ze niet in Engeland. Maar we kwamen ook nog voor een andere soort, die gelukkig niet lang op zich laat wachten. Op een bloeiende liguster een kilometer verderop ontdekken we twee **bruine eikenpages**. Het zijn kleine onopvallende vlinders die je niet snel opmerkt. Andrew legt geduldig uit waar de beestjes zich in de struik bevinden; alles wat Linda kan uitbrengen is: “Beautiful!”*

Poep en maïs

Op zoek naar heideblauwtjes ergens in Midden-Brabant heb ik mijn auto op een parkeerterrein moeten achterlaten, want de zandpaden naar het heideterreintje zijn verboden voor gemotoriseerd verkeer. Echt aantrekkelijk ziet het er niet uit, want ik moet meer dan een kilometer tussen maïslanden door die nog niet zo lang geleden flink zijn bemest. De geur hangt hier nog nadrukkelijk in de lucht. Toch is het niet zo vervelend als het wel leek. In de smalle berm van de zandweg blijken heel veel kruiden te groeien. Biggenkruid, boerenwormkruid, rolklaver en hier en daar zelfs kleine polletjes akkerdistel blijken zeer aantrekkelijk voor hongerige vlinders op zoek naar nectar. In die ene kilometer tel ik 35 oranje zandoogjes, 12 bruine zandoogjes, 8 icarusblauwtjes, 1 bruin blauwtje, 1 boomblauwtje, 2 kleine vuurvinders, 3 dagpauwogen, 4 atalanta's en tientallen koolwitjes, waarbij ik alle drie de soorten herkende. Poep en maïs, maar ook nog steeds vlinders. Het heideblauwtje heb ik op het verdroogde heidestukje niet meer gevonden.

Plussen en minnen

Het donker pimperlblauwtje heeft zich gevestigd in het Roerdal en weet te overleven op enkele wegbermen dankzij aangepast beheer op advies van De Vlinderstichting. Enkele populaties van het gentiaanblauwtje doen het weer beter omdat vrijwilligers vergraste plekken in de heide hebben geplagd. De kleine ijsvogelvlinder doet het goed dankzij kleinschalig kappen door vrijwilligers en natuurbeheerders. Maar de kleine heivlinder is nog maar op één plekje te vinden. En de ondersoort *batava* van de grote vuurvinder komt zelfs nergens ter wereld meer voor als hij verdwijnt van de laatste twee plaatsen in Nederland waar hij nog te vinden is.

48 van de 71 soorten zijn bedreigd of kwetsbaar.

Van de 71 inheemse soorten staan er maar liefst 48 op de Rode Lijst als bedreigd of kwetsbaar. En die lijst wordt alleen maar langer. De vlinderdiversiteit is met zeker 25 % afgenomen en zonder maatregelen houden we minder dan de helft van de oorspronkelijke diversiteit over. De missie van De Vlinderstichting is nog lang niet vervuld.

Het draagvlak is er

Beleidsmakers, beheerders, onderzoekers, vrijwilligers: velen zijn betrokken bij het beschermen van onze natuur, gesteund door 4 miljoen donateurs van natuurbeschermingsorganisaties en de Nationale Postcode Loterij. De vele activiteiten ten behoeve van natuur werpen natuurlijk hun vruchten af. Kijk maar eens naar natuurherstelprojecten waar veel bedreigde plantensoorten terugkomen. Of kijk naar de verbeterde kwaliteit van het water waardoor op onze rivieren, sloten en beken weer massa's libellen dansen. Maar voor de vlinders moet meer gebeuren.

Van een op tien naar nul

Het is nog geen vijf jaar geleden dat op allerlei plekken op de Hoge Veluwe de kleine heivlinder nog te zien was. Deze altijd al wel zeldzame soort vliegt laat in het seizoen en in dezelfde tijd als zijn broer, de heivlinder. Ieder jaar is het weer even wennen aan de verschillen tussen de twee. Ik weet nog dat in 1992 op goede vliegplaatsen de verhouding 1:10 was. Na zo'n beetje tien heivlinders zag je ook een kleine heivlinder. De laatste jaren werd deze verhouding bij lange na niet meer gehaald: je was al blij met één kleine heivlinder op 100 heivlinders. De soort bleef in aantal afnemen en zat alleen nog op een paar kleine stuifzandrestanten. Dat maakte hem erg kwetsbaar en binnen drie jaar waren al die kleine plekken verlaten. Nu zien we de kleine heivlinder alleen nog maar op het Kootwijkerzand en je moet goed zoeken om er een te vinden.

Ook voor vlinders

Maatwerk werkt: maatregelen die door vrijwilligersgroepen worden uitgevoerd voor kleine ijsvogelvlinder en bont dikkopje geven fantastisch resultaat. Plaatselijk weten beheerders door gerichte actie soorten te behouden. Maar het is niet genoeg: twaalf soorten vlinders hebben minder dan tien voortplantingsplaatsen in ons land en staan op het punt te verdwijnen. Tientallen andere soorten zijn kwetsbaar en hebben actie hard nodig.

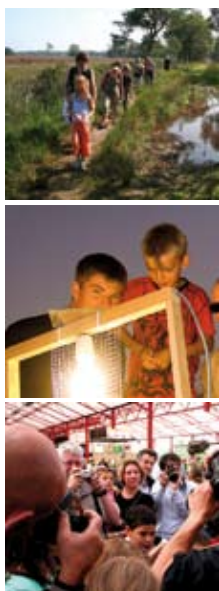
12 soorten staan op het punt te verdwijnen.

Alle vlinders duurzaam

Er is meer nodig om de vlinders echt duurzaam te laten voortbestaan in ons land. De doelstelling van dit programma **Tien voor 12!** is dat over tien jaar tenminste alle dagvlindersoorten die nu in Nederland voorkomen duurzame populaties hebben. Om dit doel te bereiken moeten we er voor zorgen dat elke dagvlinder minstens tien voortplantingslocaties heeft. Verder moeten de populaties duurzaam zijn, dat wil zeggen dat ze zonder extra inspanningen minimaal tien jaar kunnen voortbestaan. Ambitueus, maar haalbaar!

De Vlinderstichting neemt initiatief

De Vlinderstichting zal uiteraard blijven meewerken aan het landelijk en provinciaal natuurbeleid. Natuurlijk blijven wij beheerders ondersteunen in hun werkzaamheden en werken aan draagvlak onder de bevolking voor beschermingsmaatregelen voor vlinders. Maar daar blijft het niet bij. We volgen niet alleen, maar nemen het initiatief. We zorgen er actief voor dat de bedreigde soorten in ons land goede overlevingskansen krijgen. De schop gaat in de grond. Wij koppelen dat terug naar al die donateurs en andere geïnteresseerden: niets is fijner dan successen te melden. Wat ons betreft prijkt daar dan ook het logo van de Nationale Postcode Loterij op.

Veel vlinders kwijt

Het gaat slecht met de vlinders.

We hadden	71 soorten
Verdwenen uit Nederland	17 soorten
We hebben nu	54 soorten, waarvan
Bedreigd tot kwetsbaar	31 soorten en
Nog niet bedreigd	23 soorten

Vanaf 1992 houden honderden vrijwilligers van De Vlinderstichting jaarlijks de vlinderstand bij. De resultaten

maken ons helaas niet blij, want van de vijftig soorten die binnen het Landelijk Meetnet Vlinders

***Voor een aantal soorten
is het echt tien voor 12!***

worden bijgehouden laten zevenentwintig een achteruitgang zien. Slechts vijftien soorten gaan vooruit. Voor een aantal vlindersoorten is het echt tien voor 12. Als er geen maatregelen worden genomen, verdwijnen ze uit ons land. De kans dat ze ooit nog terugkomen is erg klein. Dat mag niet gebeuren: ook onze kinderen en kleinkinderen moeten deze vlinders in ons land kunnen bewonderen.

Afgedroogd!

Na lang zoeken hadden we in 1995, met een excursie van de Vlinderwerkgroep Zuid-Kennemerland, eindelijk een [spiegeldikkopje](#) gevonden. Hij zat op braambloesem te drinken in de berm van een zandpad. Dit zou zomaar het allerlaatste spiegeldikkopje van de Veluwe kunnen zijn geweest. Na die excursie is het spiegeldikkopje niet meer gezien op de Empese en Tondensche Heide. Het was een kleine populatie en er was geen verbinding met andere vliegplaatsen. Door bosopslag die op steeds meer heideveldjes opkwam, werd de situatie er ook al niet beter op. De landbouwgebieden in de omgeving onttrokken zoveel water dat het terrein steeds meer verdroogde: hier hield het spiegeldikkopje het niet meer vol.

Klepelen

*Het is heerlijk fietsen in Groningen en het weer zit mee. Na een lekker kopje koffie op het terras van de dorpskroeg fietsen we nu de uitgezette route. We speuren de bermen af op zoek naar de **bruine vuurvliinder** die hier nog volop zou moeten voorkomen. Maar als ik zo om me heen kijk verwacht ik er niet veel te zien. Alle bermen zijn geklepeld en het vernalen maaisel wordt al weer overgroeid door het verse gras. Veel bloemen staan er niet meer tussen, laat staan de schapenzuring en veldzuring, de enige planten waar de rupsen van de bruine vuurvliinder van eten. Ook tijdens de rest van mijn fietstocht kom ik in de bermen geen leefgebied voor de bruine vuurvliinder meer tegen. Gelukkig zie ik hem nog wel in een stukje natuurontwikkeling, vlak voordat we onze huurfiets weer inleveren bij de fietsenmaker in het dorp.*

Leefgebied verdwenen

Geen land is zo intensief in gebruik als Nederland. Ieder stukje heeft een bestemming en wordt bemest, geschoffeld of bestraat. Eigenlijk is het geen verrassing dat er weinig leefgebied voor vlinders is overgebleven.

Veerkracht kwijt

De kwetsbare vlinders zijn teruggedrongen in kleine snippers natuur. Hun lage aantal maakt hun veerkracht gering. Sterke fluctuaties zijn normaal bij vlinders, maar nu kan een slecht jaar letterlijk het einde betekenen. Dan komt een vrouwtje waarschijnlijk geen mannetje meer tegen en sterft de populatie uit.

Contact verbroken

Vlinders die op kleine plekjes voorkomen, moeten het hebben van hun netwerk: andere kleine of grote populaties dichtbij waarmee individuen kunnen worden uitgewisseld. Maar veel populaties liggen geïsoleerd in inten-

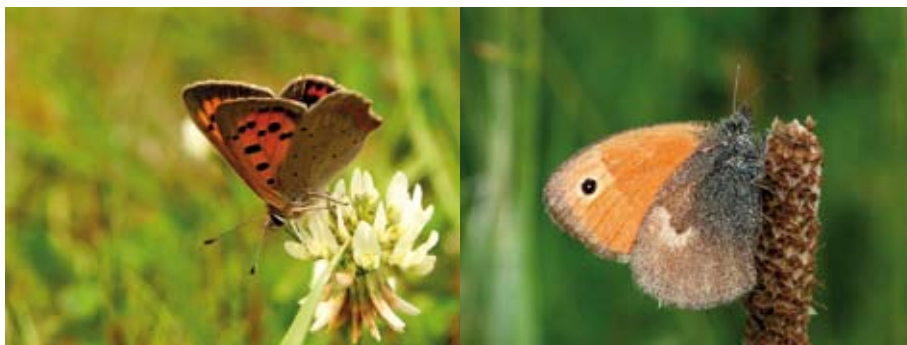
sief gebruikt landbouwgebied.

Een paar kilometer ongeschikt leefgebied vormt al snel een onoverbrugbare barrière voor de meeste kwetsbare en bedreigde soorten. Daarnaast is de kans

Een kleine populatie is extra gevoelig en zal gemakkelijk verdwijnen.

dat zwervers vanuit andere vliegplaatsen 'toevallig' dat kleine snippertje geschikt leefgebied op een paar kilometer afstand weten te vinden maar klein. Een kleine geïsoleerde populatie zonder netwerk is extra gevoelig als het tegen zit en zal gemakkelijk verdwijnen.

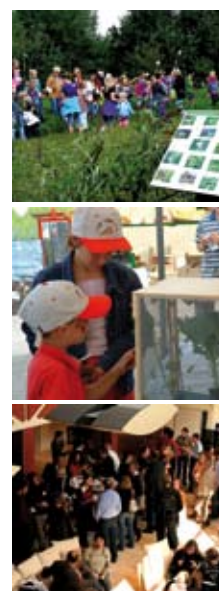

De bermen waar ik hooibeestjes ving

*Het was zo leuk: van het station naar mijn ouderlijk huis passeerde ik prachtige stukjes groen, die door de gemeente natuurvriendelijk werden beheerd. In het voorjaar stonden er volop pinksterbloemen en ik zag er regelmatig oranjetipjes, als ik tenminste een keer overdag bij pa en ma op bezoek ging. In de zomer wemelde het van de icarusblauwtjes en ook de **kleine vuurvliinder** was vaste gast, zeker in september als er wel eens twintig bij elkaar zaten. Sinds mijn ouders acht jaar geleden zijn overleden kwam ik er eigenlijk nooit meer, tot dit jaar. Ik herkende het niet meer terug! Die mooie graslandjes bij het station waren strak gemaaide gazons geworden en de berm waar ik als jochie in een jampotje de **hooibeestjes** ving, was gemillimeterd en leek wel op de green van een golfbaan: groen zonder leven.*

Extremen dodelijk

Een erg hete en droge periode op het moment dat de rupsen volop moeten kunnen eten, of een extreem natte situatie in de vliegtijd van de vlinders kan het plaatselijk uitsterven van een soort veroorzaken. Als de klimaatverandering doorzet zullen extremen alleen maar meer voorkomen. Die extremen zijn niet de reden voor het uitsterven, maar ze geven wel de genadeklap. In grote populaties eisen die uitzonderlijke gebeurtenissen ook hun tol, maar in die gevallen zijn er genoeg vlinders om de klap op te vangen en kan er in de daarop volgende jaren herstel optreden. Die situatie moet in Nederland weer terugkomen. De Vlinderstichting weet hoe dat moet gebeuren.

Vlinders terug

Vinden wij het normaal dat er voor vlinders geen plaats meer is in ons land?

Theo Verstrael, directeur van De Vlinderstichting zegt: "Er is voldoende

plaats voor vlinders in ons land, als we maar bereid zijn om rekening met ze te houden". De Vlinderstichting legt zich niet neer bij de achteruitgang van de vlinderdiversiteit: er mag geen enkele soort meer uit Nederland verdwijnen.

***De Vlinderstichting
legt zich niet neer bij
de achteruitgang.***

We zorgen er voor dat de soorten die we nog hebben duurzame overlevingsmogelijkheden hebben en dat we vlinders die we kwijt zijn geraakt weer terug krijgen.

Naar een kleurig Nederland in 2020

Duurzaam betekent: minstens tien vliegplaatsen over tien jaar. De Vlinderstichting neemt daarom het initiatief voor **Tien voor 12!** We steken onze handen uit de mouwen, overleggen, adviseren, zagen, plaggen, maaien en hooien om de kwetsbare vlinders voor de mensen in Nederland te behouden. We doen dit natuurlijk niet alleen. We mobiliseren onze vlinderliefhebbers en we werken, als vanouds, nauw samen met natuurbeherende organisaties en met rijks-, provinciale en gemeentelijke overheden, maar natuurlijk ook met agrariërs, bedrijven en particulieren. Iedereen zal erbij worden betrokken en kunnen merken wat er gebeurt en wat de resultaten zijn.

Grote weerschijnvlinder als beloning

Ze stralen helemaal, de beheerders van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. Een mooiere beloning voor al hun inzet kunnen ze zich niet wensen. De grote weerschijnvlinder heeft 'hun' bossen weten te vinden en lijkt het er erg naar de zin te hebben. Het Voorsterbos en het Kuinderbos liggen in de Noordoostpolder en zijn dus iets meer dan vijftig jaar jong. De tegelijk ingeplante percelen waren allemaal even hoog en variatie was er nauwelijks. De afgelopen tien jaar is er alles aan gedaan om hier een gevarieerd en soortenrijk bos van te maken. Door kleinschalig kappen, door bosranden te ontwikkelen en door corridors te maken door het bos. De grote weerschijnvlinder, kenmerkend voor oude vochtige loofbossen, is hier verschenen en lijkt zich jaarlijks voort te planten. Daar mogen ze inderdaad trots op zijn, de beheerders, want zonder hun inspanningen was hij hier zeker niet gekomen.

Ecologisch boeren voor klanten en vlinders

Todd, de stadsboer op Caetshage, sluit zorgvuldig het net boven de jonge koolplantjes. Het mag dan wel een ecologische boerderij zijn, die kool moet wel uiteindelijk geoogst en verkocht worden. Teruglopend langs de graslandjes waarin rode klaver als groenbemester is ingebracht zie ik wel vijftien icarusblauwtjes en ook wat distelvlinders. Op de akker staat nog een paar vierkante meter dille die niet is geoogst. "Is daar wat mis mee?" vraag ik aan Boudien, de stadsboerin, die bezig is in de proeftuin. "Nee hoor, niets mis, maar er zitten rupsen in van de koninginnenpage en we telen groenten niet alleen voor de klanten, maar ook voor de vlinders".

Leefgebieden

De bedreigde en kritische dagvlinders stellen speciale eisen aan hun leefgebied. Kleine en grote aanpassingen maken deze gebieden mooier en gevarieerder en de soorten weerbaarder. Dat geldt niet alleen voor de bedreigde vlinders. De maatregelen voor de ernstig bedreigde kleine heivlinder werken ook positief uit voor de zeldzame blauwvleugelsprinkhaan en vogels als de duinpieper. De hoogveenrestanten nat en open houden voor de veenvlinders levert ook voordelen op voor bedreigde plantensoorten zoals beenbreek en lavendelhei. Geleidelijke overgangen van gras en hei naar bos zijn goed voor vlinders maar zullen ook vleermuizen, hazelmuis en grauwe klauwier stimuleren.

Goed beheer

Dagvlinders zijn kritische dieren die hoge eisen stellen aan hun leefomgeving. Daarom reageren ze sterk op maatregelen. Grootchalig en goedkoop te werk gaan levert 'grootste-gemene-deler-natuur' op: veel gewone soorten, maar geen ruimte voor specialisten. Maatwerk - aansluiten bij het gebruik van het vroegere cultuurlandschap - is dan ook nodig: kleinschalig, zorgvuldig en met veel gevoel. Denk daarbij aan gefaseerd maaien, waarbij steeds delen blijven staan, of kleinschalige kapwerkzaamheden in bospaden en bosranden. Alleen zo krijgen de meest bedreigde soorten goede overlevingsmogelijkheden. De natuurbeherende organisaties, die veel van de bedreigde soorten in hun terreinen hebben, doen al veel voor deze soorten, maar extra aandacht, energie en geld vanuit De Vlinderstichting is nodig om de populaties te laten groeien en duurzaam te laten voortbestaan. Ook particuliere terreinbeheerders hebben behoefte aan een steun in de rug.

Maatwerk is noodzakelijk

Maatwerk

Het hoogveen gebied Fochteloërveen, op de grens van Drenthe en Friesland, was verdroogd en afgetakeld. Daar moest wat aan gebeuren. Dammen om het water vast te houden en zorgen dat het weer een nat gebied zou worden, daarvoor ging Natuurmonumenten. Maar het uiterst zeldzame [veenhuibeestje](#) kwam er nog wel voor. Deze vlinder zou letterlijk verdrinken als de waterstand sterk omhoog zou gaan. Dan zouden we over een jaar of twintig wel weer mooi hoogveen hebben, maar ontbreekt deze typische hoogveenvlinder. Door het hele veenherstelproject geleidelijk te doen, is ervoor gezorgd dat het veenhuibeestje de maatregelen kan overleven. Sterker nog: hij lijkt het de afgelopen jaren in het Fochteloërveen veel beter te doen dan voor de maatregelen. Prachtig resultaat van maatwerk.

Vergroting vliegplaatsen

Duurzaam betekent meer vlinders in een groter en beter gebied. Kleine en kwetsbare populaties hebben meer ruimte nodig om uit te kunnen groeien tot duurzame populaties. Vergroting van leefgebied kan bereikt worden door goed beheer binnen de delen van het terrein die nog niet voldoen, maar ook door aankoop van aangrenzende gronden. Als meer geschikt leefgebied aanwezig is, zullen de populaties groter worden en kunnen ze ook slechte jaren beter overleven. Hoe groter een populatie is, hoe minder kwetsbaar voor catastrofes en beheerfouten.

Verbinding van vliegplaatsen

Door de verschillende deelgebieden waar kwetsbare soorten voorkomen te verbinden, zal een robuuste populatie ontstaan die veel meer veerkracht heeft dan de kleine geïsoleerde plaatsen samen. Als er regelmatig uitwisseling plaatsvindt, zal de genetische basis van de subpopulaties breder worden. Bovendien kunnen plekken waar een soort is verdwenen weer worden bevolkt vanuit omliggende vliegplaatsen.

Bijplaatsing

De aantallen vlinders nemen vaak direct toe als het leefgebied verbeterd wordt. Echter, bij te kleine en kwetsbare populaties moet soms serieus worden overwogen om vlinders van elders bij te plaatsen. Dat zorgt voor een grotere overlevingskans en heeft bovendien een positieve invloed op de genetische samenstelling. Uiteraard kan dit alleen als het gebied voldoende draagkracht heeft.

Herintroductie

Als voormalige vliegplaatsen door goede inrichtings- en beheermaatregelen weer geschikt zijn geworden voor vlindersoorten, is herintroductie mogelijk. Daarvoor moet zorgvuldig worden onderzocht of het terrein groot genoeg is voor een levensvatbare populatie. Ook moeten er in de omgeving van de plaats van de herintroductie nieuwe leefgebieden zijn die weer kunnen worden gekoloniseerd.

Introductie

Ook introductie van vlindersoorten in gebieden waar hun voorkomen in het verleden niet is aangetoond, maar waar wel leefgebied aanwezig is, moet niet worden uitgesloten. Door de klimaatverandering verschuiven verspreidingsgebieden van vlindersoorten, maar de vlinders zelf kunnen deze ontwikkeling niet volgen omdat ze zich niet kunnen verplaatsen in het moderne agrarische landschap. Ook hier geldt dat er op die locatie sprake moet zijn van meerdere geschikte terreinen die onderlinge samenhang vertonen.

Wat gaat er gebeuren?

De Vlinderstichting gaat de bedreigde soorten actief beschermen. We zorgen ervoor dat het gewenste, vaak kleinschalige beheer kan worden uitgevoerd. En dat zoveel mogelijk mensen willen meewerken aan de bescherming van vlinders.

Maatwerk

Ook al staan eigenaar en beheerder helemaal achter maatregelen die nodig zijn voor een soort, soms is het logistiek of financieel niet mogelijk om dat juiste beheer uit te voeren. Veel beheerfouten die we de afgelopen jaren hebben gezien hadden niet te maken met onwil van beheerders, maar met overmacht. Vooral bij uitbesteed werk is het vragen van maatwerk vaak problematisch.

Special forces: vlinderteam

De Vlinderstichting roept vlinderteam in het leven. Dat zijn beheermedewerkers die geschoold zijn door De Vlinderstichting om 'speciale taken' uit te voeren. Dat kan gaan om gefaseerd maaien, maaien met een zeis, maaien op specifiek vastgestelde data of bijvoorbeeld kleinschalig plaggen en herstel van het hakhoutbeheer door het afzetten van bomen of struiken. Op plekken met bedreigde soorten zullen deze teams de beheerder ondersteunen en voorkomen dat er door beheerfouten soorten extra bedreigd worden.

Moerputten

Irma loopt in een rustige wandelpas door de Bijenwei. Sterker nog, ze komt nauwelijks vooruit. Ik ben op het pad blijven staan, terwijl zij de route loopt en vlinders telt. Bij elke pas die ze doet zie ik voor haar neus 10, soms wel 15 blauwtjes opvliegen. Het [pimpernelblauwtje](#) is verreweg de meest talrijke vlinder op de route. Na een uur kan Irma me melden dat ze, alleen op de route, wel 171 pimpernelblauwtjes heeft geteld. 'Verdwenen uit Nederland', dat was de status van het pimpernelblauwtje. Maar daarmee nam De Vlinderstichting geen genoegen. In 1990 werden, na uitvoerig onderzoek en gedegen afspraken met de terreinbeheerder, pimpernelblauwtjes uit het buitenland uitgezet in de Moerputten. Nu, twintig jaar later kunnen we constateren dat de herintroductie is geslaagd. Nu nog zorgen dat de vlinder ook buiten de Moerputten goed leefgebied kan vinden en zich uit kan breiden.

Planten voor de iepenpage

In het vroege voorjaar loop ik door een prachtige parktuin in Heerlen. Ik ben op zoek naar de plaats waar een bijzondere happening zal plaatsvinden. De directeur van Obvion Hypotheekverstrekkers zal, samen met wethouder Smeets van Heerlen, een iep planten speciaal voor de iepenpage. Het is een zeer kwetsbare situatie voor de iepenpage daar in Heerlen. Twee bomen vormen de kern van de hele populatie. Het is bovendien de enige zekere vliegplaats in ons land. Gelukkig weet de gemeente er alles van. De Vlinderstichting is er, samen met alle betrokken ambtenaren, naartoe geweest. Ze hebben zelfs meegeholpen met het zoeken naar eitjes. Inmiddels heb ik de plek van de happening gevonden. De werknemers van Obvion kijken er mooi op uit. Wie weet krijgen ze op een zomerdag, vanachter hun bureau wel een iepenpage te zien. Het is namelijk geen sprietje, maar al een flinke boom die al gauw gaat bloeien. Dat is nodig voor de rupsen van de iepenpage, maar dat wisten ze natuurlijk wel in Heerlen!

Altijd een team in de buurt

Er zullen in ieder geval vier teams gevormd worden via Landschapsbeheer of aannemersbedrijven (in Zuid-, West-, Oost- en Noord-Nederland) die in staat zijn maatwerk te leveren dat goed is voor de vlinders. Met deze bedrijven worden concrete en heldere afspraken gemaakt over de te leveren prestaties. Ze zullen op korte termijn benaderd kunnen worden voor het uitvoeren van kleinschalige maatregelen. De Vlinderstichting fungeert als opdrachtgever en bepaalt de werkzaamheden.

Steun voor beheerder

De Vlinderstichting zal intensieve contacten onderhouden met de beheerders van locaties met bedreigde soorten. Ze staat altijd open voor vragen vanuit die beheerders en adviseert ook ongevraagd over gewenste maatregelen en zo nodig over de inzet van vlinderteamen. Regelmatig zal er persoonlijk contact zijn tussen de beheerder en een medewerker van De Vlinderstichting.

Werkt het ook?

De genomen maatregelen worden zorgvuldig vastgelegd. De ontwikkeling op de plaats van de ingreep wordt gevolgd en de populatie van de bedreigde vlindersoort zal worden bijgehouden via het Landelijk Meetnet Dagvlinders (Netwerk Ecologische Monitoring). Jaarlijks zal worden bepaald of de maatregelen voldoen of dat andere of aanvullende maatregelen noodzakelijk zijn.

Kwetsbare vlinders dichtbij

Om voldoende steun te houden voor vlinderbescherming is het van belang dat liefhebbers de mogelijkheid hebben om ook de zeldzame, kwetsbare en bedreigde soorten te zien te krijgen, zonder dat daar de leefgebieden onder te lijden hebben. Dit betekent dat minder kwetsbare plaatsen moeten worden aangewezen waar de soorten kunnen worden waargenomen. Ook moeten in sommige kwetsbare gebieden maatregelen worden genomen zodat de negatieve invloed van het 'vlindertoerisme' wordt geminimaliseerd. Een knuppelbruggetje door een veengebied, een gemaaid pad door een kwetsbaar grasland en begeleide excursies door afgesloten terreinen bijvoorbeeld, kunnen ervoor zorgen dat de bedreigde vlinders gezien worden zonder schade aan het terrein.

Iedereen zal ervan horen

Communicatie neemt een belangrijke plaats in binnen het programma **Tien voor 12!** Vlinders lenen zich bij uitstek voor voorlichting en educatie. De bedreigde soorten, maar ook andere vlindersoorten zullen regelmatig aandacht krijgen in de pers. Als vlinderteam aan de slag gaan in een gebied zal de plaatselijke en regionale pers erbij worden betrokken. Er wordt een speciale website ontwikkeld over **Tien voor twaalf!** Via de Twitter 'tien-voor12' zal regelmatig actuele informatie worden gegeven over de maatregelen en de effecten ervan op de bedreigde vlindersoorten. Via andere sociale netwerken zal regelmatig over vlinderbescherming worden bericht. De filmbeelden van alle Nederlandse dagvlinders die bij De Vlinderstichting aanwezig zijn, spelen een belangrijke rol bij regelmatige aandacht voor de bedreigde vlinders op televisie.

Vijf eurocent per jaar

Naast goede ideeën, veel vrijwilligers en grote motivatie is voor het slagen van dit programma ook geld een belangrijke voorwaarde. Er is uiteraard geld nodig voor de beheer- en inrichtingsmaatregelen, voor de activiteiten van de vlinderteam, de voorlichting van beheerders en voor de monitoring en draagvlakvergroting. Daarnaast is voor sommige soorten ook grond-aankoop noodzakelijk. Naast geld vanuit de Nationale Postcode Loterij zullen financiën worden ingezet vanuit de rijks- en provinciale overheid en vanuit Europa. Doordat dit wordt gekoppeld aan andere activiteiten is er sprake van een vliegwieleffect. Ook gemeenten, waterschappen, particuliere initiatiefnemers en het bedrijfsleven worden actief betrokken bij het programma **Tien voor 12!** De komende tien jaar is acht miljoen euro nodig. Dat is veel geld, maar voor een stuiver per persoon per jaar kunnen we de meest bedreigde soorten behouden en kunnen onze kinderen en kleinkinderen er ook nog van genieten.

Speerpuntvlinders

Alle vlindersoorten kunnen uiteraard op aandacht van De Vlinderstichting rekenen. Voor de komende tien jaar zetten we extra in op die soorten die op dit moment minder dan tien vliegplaatsen in Nederland hebben: de speerpuntsoorten.

12 speerpuntvlinders

Spiegeldikkopje

Waar?

Nog vijf vliegplaatsen in de Peelregio van Noord-Brabant en Limburg.

Waar beginnen we mee, voor het te laat is?

- Zorgen voor goed peilbeheer en aanvoer van schoon grondwater, zodat verdroging wordt tegengegaan;
- Openkappen dichtgegroeide heide en open plekken in het bos;
- Creëren geleidelijke overgangen;
- Kleinschalig beheer in de vochtige bosgebieden in de omgeving van bestaande vliegplaatsen.

Bruin dikkopje

Waar?

Momenteel is er sprake van een groeiende populatie op de Sint-Pietersberg. De soort komt ook voor op de Vrakelberg, de Piepert, de spoorinsnijding bij Eijs en in de groeve 't Rooth.

Waar beginnen we mee, voor het te laat is?

- Veiligstellen spoorinsnijding Eijs door goed beheer (eventueel na aankoop) bovenliggende percelen;
- Uitbreiding van het leefgebied door aangepast beheer Douvenberg, Overeys, Wijlrekkers & Rensberg, Fromberg, Colmont en Kunderberg;
- Ontwikkeling van leefgebied bij inrichting groeves;
- Creëren verbindingen tussen de Vrakelberg en Piepert/spoorinsnijding Eijs door aankoop stroken en/of aangepast beheer;
- Verbinden van bestaande en potentiële vliegplaatsen door aangepast beheer op kansrijke wegbermen.

Iepenpage

Waar?

De enige bekende vaste vliegplaats van de iepenpage zijn twee iepen in de stad Heerlen. Er zijn twee waarnemingen uit Eindhoven en ook daar wordt een populatie verwacht.

Waar beginnen we mee, voor het te laat is?

- Voorlichten beheerders openbaar groen Zuid-Nederland;
- Aanplant iep in omgeving van de locaties in Heerlen en Eindhoven;
- Aanplant resistente bloeiende iepen in stedelijk gebied in Zuid-Nederland.

Grote vuurvliinder

Waar?

De grote vuurvliinder heeft een grote en duurzame populatie in de Weerribben. De populatie in de Rottige Meenthe is kwetsbaar en in de Wieden komt de grote vuurvliinder maar marginaal voor.

Waar beginnen we mee, voor het te laat is?

- Aanleg intensief beheerde leefgebiedjes voor rupsen om nieuwe kernpopulaties mee op te starten;
- Evaluatie aangelegde petgaten, sloten en greppels. Bij gebleken succes op meer plaatsen uitvoeren;
- Verbindingen creëren door aangepast beheer dan wel inrichtingsmaatregelen;
- Geschiktheidsbeoordeling en uitvoering actieplannen per gebied: De Wieden, Lindevallei, Bancopolder, De Deelen, Brandemeer, de Tjonger, Oude Venen en Olde Maten;
- (Her)introductie en bijplaatsing overwegen bij gebleken geschiktheid leefgebieden.

Veenbesblauwtje

Waar?

Op het Dwingelderveld zit de soort nog in een aantal veentjes. Bij Sellingen lijkt de situatie stabiel. In de Anserdennen is de soort in zeer klein aantal aanwezig.

Waar beginnen we mee, voor het te laat is?

- Eens in de drie tot vijf jaar opslag verwijderen uit huidige vliegplaatsen;
- Waterhuishouding op orde brengen bij bestaande en potentiële vliegplaatsen;
- Bufferzones realiseren tussen (potentiële) vliegplaatsen in intensief landbouwgebied;
- Afspraken maken over mogelijkheden kleinschalig beheer in grote natuurlijke eenheden;
- Herstel gedegenerende veentjes;
- Herintroductie in geschikte leefgebieden.

Pimpernelblauwtje

Waar?

Het pimperlblauwtje komt momenteel alleen voor in het natuurgebied De Moerputten (onderdeel van het Natura 2000 gebied Vlijmens Ven, Moerputten en Bos-sche Broek). Daarbuiten worden de laatste paar jaren ook af en toe vlinders gezien, tot een echte vestiging is het nog niet gekomen.

Waar beginnen we mee, voor het te laat is?

- Huidig leefgebied behouden en minimaal twee extra locaties creëren rond Moerputten;
- Minimaal zeven extra leefgebieden creëren en vlinders herintroduceren.

Donker pimperlauwtje

Waar?

Alleen aanwezig in een aantal wegbermen in het Roerdal bij Posterholt, wisselende populatie: voorlopig redelijk stabiel.

Waar beginnen we mee, voor het te laat is?

- Voorlichting beheerders wegen en graslanden;
- Uitvoering aangepast beheer bermen en graslanden, vergroting leefgebied;
- Voorbereiding herintroductie donker pimperlauwtje en zo nodig mieren in het Roerdal;
- Herintroductie donker pimperlauwtje in Noord-Brabant en Limburg.

Veenbesparelmoervlinder

Waar?

Er zijn nog acht veentjes met veenbesparelmoervlinder in Drenthe.

Waar beginnen we mee, voor het te laat is?

- Regelmatig (eens in 3 – 5 jaar) opslag verwijderen uit huidige vliegplaatsen;
- Waterhuishouding op orde brengen bij bestaande en potentiële vliegplaatsen;
- Bufferzones realiseren tussen (potentiële) vliegplaatsen in intensief landbouwgebied;
- Afspraken maken over mogelijkheden kleinschalig beheer in grote natuurlijke eenheden;
- Herstel gedegenerende veentjes;
- Herintroductie in geschikte leefgebieden.

Grote parelmoervlinder

Waar?

Alleen flinke en duurzame populaties op Texel en Vlieland. Marginaal op Terschelling en op de Veluwe.

Waar beginnen we mee, voor het te laat is?

- In de duinen zorgen voor een combinatie van open duingrasland met veel viooltjes en vochtige tot natte duinvalleien;
- Plaatselijk verstuing bevorderen door extensieve begrazing of plaggen;
- Vernatting van duinvalleien;
- In binnenland beheer richten op het behouden en ontstaan van kruidenrijke wildweiden en soortenrijke heide met viooltjes door kleinschalige ingrepen.

Veldparelmoervlinder

Waar?

Een kleine kwetsbare populatie op het Belgische deel van de Sint-Pietersberg en een twee jaar geleden geïntroduceerde populatie op de Bemelerberg, die goed lijkt stand te houden.

Waar beginnen we mee, voor het te laat is?

- Rond de Sint-Pietersberg, de Bemelerberg en in het gebied van de Grensmaas een netwerk van geschikt leefgebied creëren door vershraling, grondbewerking en aangepast beheer;
- Aangepast beheer van kansrijke bermen;
- Goed beheer kanaalbermen (Julianakanaal, Maaskades);
- Andere kalkgraslanden in zuidelijk Limburg en natuurontwikkelingsgebieden langs de Maas op geschiktheid beoordelen en concrete beheervoorstellen doen voor potentieel geschikte terreinen;
- Na gebleken geschiktheid (her)introductions uitvoeren.

Kleine heivlinder

Waar?

De kleine heivlinder komt alleen nog op het Kootwijkerzand voor. Zeer recentelijk (afgelopen vijf jaar) is de kleine heivlinder uit grote delen van de Veluwe verdwenen.

Waar beginnen we mee, voor het te laat is?

- Verwijderen opslag en open plekken maken in delen van dichtgroeende stuifzanden;
- Actief openhouden huidige vliegplaats;
- Open verbindingen maken tussen Kootwijkerzand en inmiddels geschikte terreinen.

Veenhooibeestje

Waar?

Flinke populaties in Fochteloerveen en Hingsteveen.
Daarnaast kleinere vliegplaatsen in boswachterijen
Grollo en Schoonloo.

Waar beginnen we mee, voor het te laat is?

- Regelmatig (eens in 3 – 5 jaar) opslag verwijderen uit huidige vliegplaatsen;
- Waterhuishouding op orde brengen bij bestaande en potentiële vliegplaatsen;
- Bufferzones realiseren tussen (potentiële) vliegplaatsen in intensief landbouwgebied;
- Afspraken maken over kleinschalig beheer in grote natuurlijke eenheden;
- Herstel gedegenerende veentjes;
- Herintroductie in geschikte leefgebieden.

Dankzij de Nationale
Postcodeloterij
hebben deze soorten
een toekomst!

Colofon

Tien voor 12! is de aanvraag van De Vlinderstichting voor het beneficiëntschap van de Nationale Postcodeloterij 2010.

Tekst: Kars Veling

Met medewerking van: Liesbeth van Agt, Mathilde Groenendijk, José Kok, Chris van Swaay, Theo Verstrael, Albert Vliegenthart, Henk de Vries, Michiel Wallis de Vries, Titia Wolterbeek, Irma Wynhoff

Foto's: Henk Bosma, Judith Bouwma, Jaap Bouwman, Ineke Koopmans, Chris van Swaay, Kars Veling, Theo Verstrael, Albert Vliegenthart

Vormgeving: Liesbeth van Agt

© De Vlinderstichting 2010

Vlinderbescherming is mensenwerk!

Postbus 506
6700 AM Wageningen
tel. 0317 467346
info@vlinderstichting.nl
www.vlinderstichting.nl